

**ग्रामीण पाणी पुरवठा व स्वच्छता कार्यक्रमाच्या
ग्रामस्तरावरील प्रभावी अंमलबजावणीसाठी राज्यातील
प्रत्येक तालुक्यामध्ये गट संसाधन केंद्रांची (Block
Resources Centers) स्थापना करण्याबाबत..**

**महाराष्ट्र शासन
पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग
शासन निर्णय क्र.ग्रापाधो-११०/प्र.क्र.२५१/पापु-०७
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२, दि. ६ जुलै, २०११**

प्रस्तावना :

भारतीय राज्य घटनेच्या ७३ व्या घटना दुरुस्तीनंतर, राज्यघटनेच्या ११ व्या अनुसुचीमध्ये केलेल्या दुरुस्तीनुसार, पिण्याच्या पाण्याचा विषय आता पंचायत राज संस्थांच्या अखत्यारित आणण्यात आलेला आहे. त्यानुसार ग्रामीण पाणी पुरवठा कार्यक्रम राज्यामध्ये मागणी आधारित समूह सहभागाच्या धोरणानुसार राबविण्यात येतो. त्यानुसार ग्रामीण पाणी पुरवठा कार्यक्रमांतर्गत घ्यावयाच्या उपाययोजनांसाठी लोकसहभाग अनिवार्य करण्यात आलेला आहे.

२. सन २००९ मध्ये केंद्र शासनाने निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सूचनानुसार, ग्रामीण पाणी पुरवठा कार्यक्रमाच्या धोरणामध्ये आमुलाग्र बदल करण्यात आलेला आहे. त्यानुसार, दरडोई दरदिवशी किमान पाणी पुरवठा उपलब्ध करून देण्याएवजी, घरेघर शाश्वत नियमित पाणी पुरवठा हे उद्दीष्ट निश्चित करण्यात आलेले आहे. यासाठी प्रत्येक गाव / वाडी / वस्तीसाठी पिण्याची पाणी पुरवठा योजना निश्चित करताना, अस्तित्वातील सर्व स्रोतांचा सामायिक वापर, गाव कृती आराखडा तयार करणे, त्यासाठी जिल्हातील सुक्ष्म पाणलोट क्षेत्रांच्या प्रत्यक्ष भू - तपासणीअंती, तयार केलेल्या नकाशांच्या आधारे स्रोतांची निवड करणे, योजनेची आखणी करताना, स्रोत शाश्वतीकरण उपाययोजना घेणे अनिवार्य करण्यात आलेले आहे. त्यासाठी आवश्यक त्या मार्गदर्शक सूचना देखील निर्गमित करण्यात आलेल्या आहेत.

३. केंद्र पुरस्कृत संपूर्ण स्वच्छता अभियान राज्यात मागणी आधारित राबविण्यात येते. या अंतर्गत, ग्रामीण भागात, दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबांना वैयक्तिक शौचालय बांधकामासाठी प्रोत्साहन अनुदान देण्यात येते. तसेच या अभियानाअंतर्गत ग्रामीण भागात सार्वजनिक स्वच्छतागृह, शालेय स्वच्छतागृह व अंगणवाडी स्वच्छतागृहांचे बांधकाम केले जाते. शौचालयाचा नियमित वापर करून त्याची सवय लागावी यासाठी संपूर्ण स्वच्छता कार्यक्रमांतर्गत माहिती, शिक्षण व संवाद (IEC) या घटकांवर विशेष भर दिला जातो.

४. सन २००९ मध्ये केंद्र शासनाने राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमासाठी (NRDWP) निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सूचनानुसार, ग्रामीण पाणी पुरवठा व स्वच्छता कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी राज्यस्तरावर राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशनची, जिल्हास्तरावर जिल्हा पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशनची व तालुकास्तरावर गट संसाधन केंद्रांची स्थापना करण्याच्या सूचना दिलेल्या आहेत. त्यासाठीच्या तपशीलवार मार्गदर्शक सूचना देखील केंद्र शासनाच्या ग्रामीण पेयजल विभागाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध आहेत.

५. या मार्गदर्शक सूचनानुसार, राज्यस्तरावर मुख्य सचिवांच्या अध्यक्षतेखाली राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशनची स्थापना करण्यात आलेली आहे. या संस्थेची संस्था नोंदणी कायद्यांतर्गत नोंदणीदेखील करण्यात आलेली आहे. जिल्हास्तरावर जिल्हा पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशनची स्थापना देखील प्रस्तावित आहे.

६. मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ मधील कलम ४९ अ नुसार, ग्रामीण पाणी पुरवठा व स्वच्छता कार्यक्रमाच्या ग्राम स्तरावरील अंमलबजावणीसाठी ग्रामसभेच्या नियंत्रणाखाली ग्राम आरोग्य, पोषण, पर्यावरण, पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती गठीत करण्यात आलेली आहे. बदललेल्या धोरणानुसार या समित्यांच्या जबाबदारीमध्ये मोठ्या प्रमाणावर वाढ झालेली आहे. ही जबाबदारी पार पाडण्यासाठी या समित्यांमध्ये पाणी पुरवठा व स्वच्छता कार्यक्रमाविषयी पुरेशी जाणीव व जागरूकता निर्माण क्वावी, या जबाबदा-या पार पाडण्यासाठी त्या सक्षम क्वाव्यात, यासाठी त्यांना सहाय्य करण्यासाठी तालुका स्तरावर गट संसाधन केंद्रे स्थापन करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :

उपरोक्त परिस्थिती विचारात घेऊन, केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनानुसार, ग्रामीण पाणी पुरवठा व स्वच्छता कार्यक्रमाच्या ग्रामस्तरावरील अंमलबजावणीसाठी, ग्राम आरोग्य, पोषण, पर्यावरण, पाणी पुरवठा व स्वच्छता समित्यांना मार्गदर्शन व मदत करण्यासाठी, त्यांचा तालुकास्तरावरील पंचायत समित्यांशी योग्य समन्वय राखण्यासाठी, तालुकास्तरावर गट संसाधन केंद्रे (Block Resource Centers) स्थापन करण्याचा निर्णय शासनाने घेतला आहे.

२. गट संसाधन केंद्रांची कार्यालये पंचायत समित्यांच्या कार्यालयांमध्येच स्थापन करण्यात येतील. तर, समुह समन्वयक (Cluster Coordinators) शक्य असेल नेमून दिलेल्या गावांमध्ये कार्यरत राहतील. पंचायत समिती त्यांच्या कामाचे पर्यवेक्षण व प्रशासकीय नियंत्रण करेल. जिल्हा स्तरावर गट संसाधन केंद्रांचे पर्यवेक्षण जिल्हा पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशन (DWMS) मार्फत करण्यात येईल. पंचायत समित्यांनी तयार केलेल्या व जिल्हा पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशनने मंजूर केलेल्या कृती आराखड्याप्रमाणेच या केंद्रांचे कर्मचारी काम करतील. प्रत्येक पंचायत समितीने त्यांच्या कार्यालयात गट संसाधन केंद्राकरीता त्याचप्रमाणे, गाव समुहाच्या ठिकाणी समुह समन्वयकांकरीता पुरेशी जागा, फर्निचर व इतर आवश्यक कार्यालयीन सुविधा उपलब्ध करून द्याव्यात.

३. गट संसाधन केंद्रांची कार्ये पुढीलप्रमाणे राहतील.

- १) ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती (VWSC) स्थापन करण्याकरिता ग्रामस्थांना मदत करणे.
- २) ग्राम पंचायत /ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीचे सदस्य आणि ग्रामस्थ यांच्यामध्ये पाणी पुरवठा व स्वच्छता कार्यक्रमाविषयी जाणीव व जागृती निर्माण करणे व त्यांची संवाद क्षमता विकसित करण्याच्या दृष्टीने कार्यवाही करणे.
- ३) पाणी पुरवठा व स्वच्छता कार्यक्रमाच्या विविध बाबींवर, ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती / ग्राम पंचायत सदस्य तसेच ग्राम पातळीवरील विविध कार्यकर्ते (उदा. ASHA /अंगणवाडी कामगार, शिक्षक, स्वयं सहायता गट, महीला व युवक मंडळ इ.) व ग्रामस्थ यांचेमध्ये माहिती, शिक्षण व संवाद (IEC) क्षमता वाढविण्यासाठी गट व ग्राम स्तरावर प्रशिक्षणाचे वार्षिक कार्यक्रम तयार करणे व त्यांची अंमलबजावणी करणे.
- ४) गट संसाधन केंद्राच्या कार्यक्षेत्रातील पिण्याच्या पाण्याचे स्रोत व उपाययोजनांचे व स्वच्छता विषयक उपाययोजनांचे प्राथमिक सर्वेक्षण (BASELINE SURVEY) करण्यासाठी ग्राम पंचायती व पाणी पुरवठा व स्वच्छता समित्यांना मदत करणे.
- ५) ग्रामस्थ, ग्राम पंचायती व पाणी पुरवठा व स्वच्छता समित्यांना वार्षिक गाव कृती आराखडा तयार करण्यासाठी व त्यास ग्राम सभेची मंजूरी मिळविण्यासाठी मदत करणे. आराखड्यामध्ये प्रस्तावित केल्यानुसार, पाणी पुरवठा योजना व स्वच्छतेच्या कामांची अंमलबजावणी व संनियंत्रण करण्याकरीता पाणी पुरवठा व स्वच्छता समित्यांना मार्गदर्शन करणे.
- ६) पाणी गुणवत्ता संनियंत्रण व सर्वेक्षण यामध्ये प्रशिक्षित झालेल्या गाव पातळीवरील कार्यकर्त्यांमध्ये समन्वय साधणे व ते पाणी गुणवत्ता चाचणी व सर्वेक्षण कार्यक्रम राबवित आहेत याची खात्री करण्यासाठी पाठ पुरावा करणे.
- ७) पाणी पुरवठा, पाणी गुणवत्ता तपासणी व सर्वेक्षण तसेच स्वच्छता यांच्याशी संबंधित बाबींवर नियमित लक्ष केंद्रीत केले जात आहे याची खात्री करण्यासाठी ग्राम पंचायती, ASHA /अंगणवाडी कामगार, शिक्षक, स्वयं सहायता गट, महीला व युवक मंडळे यांच्याशी नियमित संवाद साधणे.
- ८) शिक्षक व विद्यार्थी यांच्यामध्ये आरोग्य व स्वच्छता विषयक चांगल्या सर्वर्यांविषयी जाणीव निर्माण व्हावी यासाठी शाळांना भेटी देऊन आरोग्य व स्वच्छता या विषयावर व्याख्याने देणे.
- ९) ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समित्यांना सामाजिक लेखापरिक्षण आयोजित करण्यासाठी मदत करणे.
- १०) पाणी गुणवत्ता चाचणीच्या अहवालानुसार, पाणी पिण्यायोग्य ठेवण्यासाठी परिणामकारक उपाययोजना करणे याबाबत ग्राम पंचायती/ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती / सार्वजनिक

आरोग्य विभाग यांना सावधान करणे व त्यांच्यात समन्वय साधून उपाययोजना करण्याबाबत त्यांना मार्गदर्शन करणे.

११) गट संसाधन केंद्रांची लेखाविषयक माहिती तसेच त्यांच्या भौतिक व आर्थिक प्रगतीची माहिती केंद्र शासनाच्या IMIS वर भरणे. त्याचप्रमाणे गावे/वाढ्या/वस्त्या यांची अद्यावत माहिती IMIS वर भरण्याकरीता माहिती गोळा करण्यासाठी यंत्रणेस मदत करणे.

गट संसाधन केंद्रांनी स्वतंत्र घटक म्हणून काम न करता राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य मिशन (NHRM), सर्व शिक्षा अभियान (SSA), राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना (NREGS), एकात्मिक बाल विकास योजना (ICDS) यासारख्या अन्य योजनांच्या, गट पातळीवरील कर्मच्या-यांशी ताळमेळ ठेऊन काम करावे. या योजना तसेच पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग व अन्य कार्यक्रमांखालील प्रशिक्षण व IEC विषयक कार्यक्रमांची गट संसाधन केंद्रांच्या कार्यक्रमांशी योग्य सांगड घालण्यात यावी.

४. गट संसाधन केंद्रांमध्ये, एक गट समन्वयक (Block Co-ordinator) व आवश्यकतेनुसार, गाव समुह समन्वयक (Cluster Co-ordinator) असतील. यांची शैक्षणिक पात्रता, अनुभव व आर्थिक मोबदला पुढीलप्रमाणे असेल :

अ.क्र .	पदनाम	किमान शैक्षणिक पात्रता व अनुभव	वयोमर्यादा	मासिक मोबदला/ मानधन	प्रवास भत्ता	मोबाईल/ दुरध्वनी भत्ता
१	गट समन्वयक(Block Co-ordinator)	एम.एस.डब्ल्यु. किंवा प्रसिद्धी माध्यमे / समाज विज्ञान शास्त्रातील पदवीधर, ग्रामीण भागात, ग्रामीण पाणी पुरवठा समित्या, पाणी गुणवत्ता व सनियंत्रण, ग्रामीण स्वच्छता, आरोग्य विषयक कामाचा किमान दोन वर्षांचा अनुभव.	२५ ते ३५ वर्षे, माजी सैनिकांसाठी उच्चतम वयोमर्यादा ४५ वर्षे.	रु.५,०००/-	रु.१५००/- दरमहा एकत्रीत	रु.१०००/- दरमहा
२	समुह समन्वयक(Cluster Co-ordinator)	एम.एस.डब्ल्यु. किंवा प्रसिद्धी माध्यमे / समाज विज्ञान शास्त्रातील पदवीधर, ग्रामीण भागात, ग्रामीण पाणी पुरवठा समित्या, पाणी गुणवत्ता व सनियंत्रण, ग्रामीण स्वच्छता, आरोग्य विषयक कामाचा किमान एक वर्षांचा अनुभव.	२५ ते ३५ वर्षे, माजी सैनिकांसाठी उच्चतम वयोमर्यादा ४५ वर्षे.	रु.४५००/-	रु.१५००/- दरमहा एकत्रीत	रु.१०००/- दरमहा

गट संसाधन केंद्रांच्या कामांचे स्वरूप व गरज विचारात घेऊन, शासन, या केंद्रांवर नियुक्त करावयाच्या कर्मच्या-यांच्या शैक्षणिक पात्रतेत, अनुभवात तसेच त्यांना अदा करावयाच्या मानधनात वाढ करू शकेल.

कर्मच्या-यांची संख्या- गट/तालुक्याच्या लोकसंख्येच्या आधारे खाली नमुद केलेल्या प्रमाणात प्रत्येक गट संसाधन केंद्रामध्ये २ ते ४ कर्मचारी कार्यरत असतील .प्रत्येक गटातील ग्राम पंचायतींची २,३ किंवा ४ समुहांमध्ये (CLUSTERS) विभागणी करून ते गट संसाधन केंद्रांच्या कर्मच्या-यांमध्ये वितरीत करण्यात यावे.

अ) सन २०११ च्या जनगणनेनुसार गटाची लोकसंख्या(७०,००० किंवा कमी) - २ कर्मचारी : १ गट समन्वयक व १ समुह समन्वयक

ब) सन २०११ च्या जनगणनेनुसार गटाची लोकसंख्या(७०,००० ते १.५ लक्ष) - ३ कर्मचारी : १ गट समन्वयक व २ समुह समन्वयक

क) सन २०११ च्या जनगणनेनुसार गटाची लोकसंख्या (१.५ लक्ष पेक्षा अधिक) - ४ कर्मचारी : १ गट समन्वयक व ३ समुह समन्वयक

५. गट संसाधन कर्मच्या-यांची निवड प्रक्रीया :

गट संसाधन केंद्रांकरीता मनुष्यबळ उपलब्ध करून देण्याची जबाबदारी महाराष्ट्र व्यावसायिकता विकास केंद्र (Maharashtra Centre for Entrepreneurship Development) (MCED) या राज्य शासनाच्या उपक्रमाकडे सोपविण्यात येत आहे. गट संसाधन केंद्रांकरीता मनुष्यबळ उपलब्ध करून देण्याकरीता MCED मार्फत पात्र उमेदवारांची सुची (Empanelment) तयार करण्यात येईल. त्यासाठी सदर उपक्रम आणि पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग यांच्यामध्ये सामंजस्य करार (MoU) करण्यात येईल.

६. गट समन्वयकाच्या व समुह समन्वयकाच्या जबाबदा-या :

गट समन्वयक हा गट संसाधन केंद्राचा प्रमुख असेल. गट संसाधन केंद्रांच्या दैनंदिन खर्चाचा हिशेब ठेवणे ही त्याची खालील कामांबरोबरच अधिकची जबाबदारी असेल. समुह समन्वयक गट समन्वयकाच्या मार्गदर्शन व पर्यवेक्षणाखाली पुढील कामे पार पाडतील :

- १) परिच्छेद क्र. ३ मध्ये नमुद कलेली गट संसाधन केंद्राची सर्व कार्य पार पाडणे.
- २) गट समन्वयक व समुह समन्वयक यांनी महिन्यातून किमान १० ते १५ दिवस नेमून दिलेल्या गावांना स्थळ-भेटी देणे आवश्यक आहे. या भेटीदरम्यान त्यांनी, रात्रीच्या मुक्कामासह गावांमधील सायंकालीन बैठकांना उपस्थित राहणे आवश्यक आहे. आठ तासांपेक्षा कमी स्थळ भेट ही अर्धा दिवस भेट समजण्यात येईल.
- ३) पाणी पुरवठा व स्वच्छता क्षेत्रात काम करीत असलेल्या विविध संस्था, यंत्रणा त्याचप्रमाणे पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागाच्या अधिका-यांशी समन्वय साधणे.
- ४) प्रत्येक गावांमध्ये ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समित्यांची स्थापना करणे, बैंक खाते उघडणे इ.बाबींकरीता ग्रामसभांना मदत करणे.
- ५) पाणी पुरवठा योजनांची आखणी, अंमलबजावणी, संचालन, देखभाल दुरुस्ती, पाणी गुणवत्ता संनियंत्रण, पाणीपट्टीची आकारणी, स्वच्छता सुविधा याबदल ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती व ग्राम पंचायतीच्या सदस्यांना प्रशिक्षण देणे, त्यांना मदत करणे.
- ६) पिण्याच्या पाण्याच्या नमुन्यांची पाणी गुणवत्ता चाचणी प्रयोगशाळांमधून चाचणी करणे व त्याबाबतचा अहवाल ग्रामस्थ / ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती / ग्राम पंचायती यांना सादर करणे.
- ७) सार्वजनिक आरोग्य विभागाच्या अधिका-यांच्या सूचनांनुसार क्लोरीनच्या गोळ्यांचे वाटप करणे.
- ८) पिण्याचे पाणी व स्वच्छतेशी संबंधित आजार उद्भवल्यास त्यावर प्रतिबंधात्मक उपाय करण्यासाठी गट पातळीवरील अभियंते व आरोग्य अधिकारी यांच्याशी समन्वय साधून नियंत्रण मिळविण्यासाठी ग्राम पंचायत / समित्यांनी मदत करणे.
- ९) गावातील नाविन्यपूर्ण / यशस्वी उपक्रम व प्रकरणांचा अभ्यास यांचा दस्तऐवज तयार करणे.
- १०) गट संसाधन केंद्राचे दैनंदिन लेखाविषयक बाबी हाताळणे

७. गट संसाधन केंद्रांच्या कर्मचा-यांचे प्रशिक्षण :

- १) गट संसाधन केंद्रांच्या कर्मचा-यांची नियुक्ती झाल्यानंतर त्यांचे ज्ञान / माहिती अद्ययावत करण्यासाठी, त्यांची क्षमता बांधणी करण्यासाठी, कौशल्य विकसित करण्यासाठी ४ आठवड्यांचा प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करण्यात येईल. राज्याची मुख्य संसाधन केंद्रे (Key Resource Centres) केंद्र शासनाच्या सर्वसाधारण प्रशिक्षण कार्यक्रमावर तसेच Training Needs Assessment वर आधारीत विभाग निहाय प्रशिक्षण कार्यक्रम तयार करतील. राज्य मुख्य संसाधन केंद्रांनी प्रारंभिक प्रशिक्षणाचे (Induction Training) जिल्हास्तरावर आयोजन करावे. किमान दोन आठवड्यांच्या प्रारंभिक प्रशिक्षणामध्ये गावांमध्ये वास्तव्य व स्थळ प्रशिक्षण (On Field Training) यांचा समावेश असावा. गट संसाधन केंद्रांच्या कर्मच्या-यांचा कर्तव्य कालावधी प्रारंभिक प्रशिक्षणाच्या पहिल्या दिवसापासून सुरु होईल. जे प्रशिक्षणार्थी प्रारंभिक प्रशिक्षण यशस्वीरित्या पुर्ण करतील त्यांनाच कर्तव्यार्थ

बोलावण्यात यावे. गट संसाधन केंद्रांच्या कर्मच्या-यांना नवीन घडामोर्डीविषयी माहिती देण्यासाठी तसेच त्यांच्यात वर्तणुकीय बदल घडून यावेत यासाठी जिल्हा पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशन मार्फत जिल्हा स्तरावर प्रत्येक महिन्यात आढावा - नी - उजळणी प्रशिक्षण (Review cum Refresher Training) आयोजित करण्यात येईल.

२) या प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये ग्रामस्थांशी संवाद साधण्याचे त्यांचे कौशल्य विकसित करण्यावर भर देण्यात यावा. हे प्रशिक्षण अशा पद्धतीने तयार करण्यात यावे की त्यायोगे केंद्रांचे कर्मचारी पाणी गुणवत्ता संनियंत्रण व देखरेख यासह पाण्याच्या स्रोतांचा एकत्रित वापर (Conjunctive use) कसा करावा याबद्दल अवगत होतील. त्यांच्या मनाचा कल ग्रामस्थांच्या बाजूचा असावा व त्यासाठी त्यांना पंचायत राज संस्थांशी संवाद साधण्याचा पुरेसा वाव देण्यात यावा. प्रशिक्षणानंतर गट संसाधन केंद्रांचे कर्मचारी आरोग्य, आजारपण, वैयक्तिक व सामुदायिक स्वच्छता विषयक सवयी, सुरक्षित पिण्याचे पाणी, स्वच्छता, पाण्याची सुरक्षित हाताळणी, जलस्रोतांचे संरक्षण इ. मधील परस्पर संबंधांच्या मुलभूत घटकांचे स्पष्टिकरण करण्यास पुरेसे सक्षम होणे आवश्यक आहे. गट संसाधन केंद्रांच्या कर्मच्या-यांना पाणी पुरवठा व स्वच्छता क्षेत्रात सध्या रुढ असलेल्या कार्यपद्धतीची माहीती देण्यात यावी जेणे करून ते त्याबद्दल ग्राम पंचायती / ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती / ग्रामीण जनता यांना अवगत करू शकतील.

८. गट संसाधन केंद्रांना आर्थिक सहाय्य :

गट संसाधन केंद्रांच्या कर्मचा-यांचे मानधन, आकस्मिक खर्च व कार्यक्रम यावरील खर्च राष्ट्रीय ग्रामीण पेय जल कार्यक्रमांतर्गत उपलब्ध होणा-या ५% सहाय्य निधीतून भागविण्यात येईल. राज्य शासन आवश्यकतेनुसार स्वतःच्या निधीतून गट संसाधन केंद्रांकरीता अतिरिक्त निधी उपलब्ध करून देईल. NGOs अथवा बाह्यस्थ संस्था (Outsourcing Agency) यांना मानधन / मोबदला अदा करण्यासाठी आणि गट संसाधन केंद्रांच्या कर्मच्या-यांना मानधन इ. अदा करण्यासाठी योग्य त्या स्तरावर पुरेसा निधी उपलब्ध असेल याची जिल्हा परिषदेचा ग्रामीण पाणी पुरवठा विभाग आणि / किंवा मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांनी खात्री करावी. संबंधितांना हे मानधन कोणत्याही परिस्थितीत प्रत्येक महिन्याच्या ७ तारखेपर्यंत न चुकता अदा करण्यात यावे.

९. गट संसाधन केंद्रांची फलनिष्पत्ती (Outputs) :

खाली नमुद केलेल्या यश निर्देशकांच्या (Success Indicators) आधारे, राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशन (SWSM) कडून प्रत्येक वर्षाच्या सुरुवातीस व शेवटी, प्रत्येक जिल्हा पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशनला (DWSM) दिलेल्या लक्षित परिमाणांचे मोजमाप करण्यात येईल. याच यश निर्देशकांच्या आधारे, जिल्हा पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशन, प्रत्येक गट संसाधन केंद्राच्या लक्षित परिमाणांचे मोजमाप करेल.

- १) भेटी दिलेल्या गावांची संख्या.
- २) सर्व गावांमध्ये स्थापन करण्यात आलेल्या ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समित्यांची संख्या.
- ३) बैंकांमध्ये खाते (with e-transfer facility) उघडण्यात आलेल्याग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समित्यांची संख्या.
- ४) ज्यामध्ये गट संसाधन केंद्रांचे कर्मचारी सहभागी झालेले आहेत व पिण्याचे पाणी, स्वच्छता व आरोग्य शास्त्र याबद्दल चर्चा केली आहे अशा ग्रामसभांची संख्या.
- ५) भेटी दिलेल्या व जनजागृती बदल व्याख्यान दिलेल्या शाळांची संख्या.
- ६) भेटी दिलेल्या अंगणवाड्यांची व कार्यक्रमाविषयी जाणिव निर्माण करण्यात आलेल्या कर्मच्या-यांची संख्या.
- ७) ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीचे सदस्य / ग्राम पंचायतीचे सदस्य / ग्राम पातळीवरील इतर कर्मचारी यांच्याकरीता गाव व गट पातळीवर आयोजित करण्यात आलेल्या मनुष्य दिवस प्रशिक्षणांची संख्या.

८) किट्सद्वारे पाणी गुणवत्ता चाचणी केलेल्या गावांची संख्या, पिण्याच्या पाण्याच्या सर्व स्रोतांच्या केलेल्या चाचण्यांची संख्या (पिण्याच्या पाण्याच्या प्रत्येक स्रोताची वर्षातून किमान दोन वेळा चाचणी करावयाची आहे.)

याशिवाय SWSM/DWSM/Outsourcing Agency आवश्यकतेप्रमाणे गट संसाधन केंद्राच्या मुल्यमापनाच्या निकषात बदल करु शकतील.

१०. जिल्हा पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशनची भूमिका :

जिल्हा पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशनने गट संसाधन केंद्रांच्या एकूण सर्व कामांचे व कार्यक्रमांचे संनियंत्रण करावे व त्यांना आवश्यक मार्गदर्शन करावे. जिल्हा पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशनने राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम, संपुर्ण स्वच्छता अभियान, राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य मिशन, सर्व शिक्षा अभियान, एकात्मिक बालविकास योजना इ. कार्यक्रमाखालील माहिती, शिक्षण व संवाद (IEC) व प्रशिक्षण कार्यक्रमांचे एकत्रीकरण / विलिनीकरण करावे जेणे करून या विविध कार्यक्रमांतर्गत दिल्या जाणा-या संदेशांमध्ये सुरक्षित पिण्याचे पाणी, परिसर स्वच्छता, वैयक्तिक आरोग्य / स्वच्छता, आणि पोषण यांच्याशी संबंधित बाबी त्यामध्ये अंतर्भूत होतील. जिल्हा मिशनने गट संसाधन केंद्रांच्या कर्मच्या-यांचे प्रशिक्षण, प्रशिक्षण साहित्य, IEC साहित्य इ.बदल खात्री करावी. पंचायत समिती व जिल्हा मिशनने मंजूर केलेल्या वार्षिक कृती आराखड्यानुसार गट संसाधन केंद्रांनी मासिक कृती आराखडा तयार करून नोटीस बोर्डवर लावावा.

११. राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशनची भूमिका :

राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमाचा एक प्रमुख उद्देश पाणी पुरवठा व स्वच्छता क्षेत्रामधील पंचायतींची भूमिका बळकट करणे हा आहे. यासाठी राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशनला गट संसाधन केंद्रांच्या प्रशासकीय संरचनेत योग्य ते फेरबदल करण्याचे अधिकार असतील. गट संसाधन केंद्रांकरीता प्रारंभिक प्रशिक्षण (Induction Training) कार्यक्रम व उजळणी (Refresherr Training) कार्यक्रम तयार करणे ही कामे राज्य मिशनमार्फत यशदा किंवा मुख्य संसाधन केंद्रांना (KRCs) देण्यात येतील. गट संसाधन केंद्राच्या कर्मच्या-यांच्या निवडीनंतर १५ दिवसात त्यांचे प्रारंभिक प्रशिक्षण सुरु करण्याकरीता राज्य मिशन प्रारंभिक प्रशिक्षण कार्यक्रमास मंजूरी देईल. राज्य मिशन सहाय्य निधीमधून जिल्हा मिशनला निधी वितरीत करेल व निधीच्या वापराबद्दल सविस्तर सुचना देईल. सहाय्य निधीच्या मर्यादेत राज्य मिशन प्रत्येक गट संसाधन केंद्रांचे कर्मचारी, आकस्मिक खर्च व इतर कामांसाठी नियत व्यय निश्चित करेल. गट संसाधन केंद्रांनी भौतिक व आर्थिक प्रगती अहवाल, खर्चाचे विवरण पत्र, उपयोगीता प्रमाणपत्र सादर करण्यासंदर्भात राज्य मिशन सविस्तर सुचना निर्गमित करेल, जेणे करून राज्य मिशनला उपयोगीता प्रमाणपत्रे / अंकेक्षित लेखा विवरणपत्रे व कार्यक्रमविषयक अहवाल अंतिम करून ते सहाय्य निधीकरीता केंद्र शासनाच्या पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागास सादर करता येतील.

१२. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या वेब-साईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक सांकेतांक २०१०७०६१६५३५९०१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

सही/-
(शैला ए.)
उपसचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

मा.मुख्य मंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे खाजगी सचिव
मा.उप मुख्य मंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे खाजगी सचिव

मा.मंत्री(पाणी पुरवठा व स्वच्छता) यांचे खाजगी सचिव,
मा.मंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव
मा.राज्य मंत्री(पाणी पुरवठा व स्वच्छता) यांचे खाजगी सचिव,
मा.राज्य मंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव
सर्व विधानसभा/विधानपरिषद सदस्य
सर्व विभागीय आयुक्त,
सदस्य सचिव,महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण,मुंबई
संचालक,भुजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा,पुणे,
मुख्य कार्यकारी अधिकारी,सर्व जिल्हा परिषदा
मुख्य अभियंता, राज्यस्तरीय भारत निर्माण कक्ष, नवी मुंबई
सर्व प्रादेशिक मुख्य अभियंता,महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण
सर्व प्रादेशिक उपसंचालक, भुजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा,
सर्व अधिकारी अभियंता, विभागीय भारत निर्माण कक्ष
सर्व कार्यकारी अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण,
कार्यकारी अभियंता, ग्रामिण पाणी पुरवठा विभाग,जिल्हा परिषद (सर्व)
सर्व जिल्हा वरिष्ठ भूवैज्ञानिक, भुजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा
महालेखापाल,महाराष्ट्र - १ मुंबई(लेखा परिष्का/ लेखा व अनुज्ञेयता)
महालेखापाल,महाराष्ट्र - २ नागपूर (लेखा परिष्का/ लेखा व अनुज्ञेयता)
मुख्य लेखा परिषक्क,स्थानिक निधी लेखा,नवी मुंबई
उप मुख्य लेखा परिषक्क,स्थानिक निधी लेखा, नाशिक,पुणे,औरंगाबाद,अमरावती व नागपूर
सर्व गट विकास अधिकारी,पंचायती समिती
नियोजन विभाग,मंत्रालय,मुंबई
वित्त विभाग,मंत्रालय,मुंबई
ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग,मंत्रालय,मुंबई
पाणी पुरवठा विभागातील सर्व पर्यवेक्षीय अधिकारी व कार्यासने
निवड नस्ती,पापु-०७